

Anna Procyk, **Giuseppe Mazzini's Young Europe and the Birth of Modern Nationalism in the Slavic World**. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 2019, 273 strani.

Liberalna revolucionarna vrenja, ki so se v ponapoleonovem času širila iz Francije v druge predele zahodne in srednje Evrope, so novembra 1830 segla tudi do Varšave, kjer je skupina mlajših poljskih oficirjev napadla rezidenco ruskega regenta. Pridružila se jim je množica domoljubov, ki se je odzvala apelu vstajnikov v imenu »naše in vaše svobode«. Zatrju vstaje in boju za neodvisnost v letih 1830-31 sta sledila izguba avtonomije, ki jo je Poljska uživala pod rusko nadoblastjo, in proces rusifikacije, ki so jo ruske oblasti predhodno preizkusile v drugih predelih cesarstva. Delu upornikov (več kot 8.000), med njimi so bili številni pripadniki poljske inteligence, se je uspelo pred rusko represijo umakniti v zahodno Evropo, predvsem v Francijo, a tudi v Švico, Belgijo in Anglijo. V Marseillu, ki je bila Meka takratne evropske politične diaspore, so najpomembnejši poljski domoljubi prišli v stik z Giuseppejem Mazzinijem, italijanskim rodoljubom in promotorjem Mlade Italije. Zagovornik ideje demokratične Evrope neodvisnih narodov se je v krogih poljskih pribežnikov поблиže seznanil z razlogi poljskega nacionalnega boja. Postal je občudovalec poljske književnosti in glasbe. Še posebej ga je navdušil Mickiewicz, poljski bard, ki je nacijo razumel kot nosilko napredka in posrednico med individuumom in človeštvom.

Ameriška zgodovinarica Anna Procyk, zaslužna profesorica na Kingsborough Community College (City University of New York), se, preden se poglobi v stike, ki jih Mazzini vzpostavil s poljskimi in tudi širše slovanskimi revolucionarnimi krogi, posveti analizi njegovega idejnega in političnega programa, predvsem pa zelo podrobno razdela njegov koncept nacije, ki je podrazumeval nacionalno enkratnost, a tudi kulturni in politični univerzalizem. Prav zaradi teh svojih idejnih premis je bil atraktiven še posebej za tiste slovanske domoljube, ki se niso mogli sklicevati na zgodovinske pravice oziroma so pripadali tako imenovanim kulturnim nacijam. Za Mazzinija je bila bolj kot zgodovinska pravica naroda pomembna njegova želja po osamosvojitvi in neodvisnosti od tuje in despotske oblasti. Prepričan je bil, da za uničenje Habsburške monarhije ne bi zadostoval le italijanski revolucionarni napor, potreben bi bil širši mednarodno organiziran upor. Od tod tudi pobuda za ustanovitev Mlade Evrope, ki naj bi s svojim revolucionarnim delovanjem zadala končni udarec Sveti Aliansi in despotizmu v Evropi.

Boj domoljubov v vzhodni Evropi za neodvisnost tako pod avstrijskim kot po ruskim jarmom se mu je zdel nadvse obetaven za širši republikanski boj. Prepričan je bil, da bi morali prav oni prevzeti revolucionarno pobudo na širšem evropskem prizorišču. Le dobro povezano mednarodno revolucionarno gibanje, ki je zmoglo nagovoriti pripadnike različnih slojev, tako moške kot ženske, je lahko širilo ideale bratstva, svobode in pravičnosti med širšimi plastmi prebivalstva.

Mazzinijevo prepričanje v poslanstvo slovanskih narodov je izhajalo iz premise, da bodo mladi narodi prepojili in obnovili stare in preveč »utrujene« evropske narode. Nanje je gledal, kot opozori avtorica, predvsem skozi poljska očala, fasciniran od revolucionarnega elana poljskih emigrantov, a tudi pod vtisom romantičnega razumevanja vzhodne evropske zgodovine. Mazzinijevo druženje s krogi poljske revolucionarne elite je krepilo njegovo zavarovanost v moč slovanskega bratstva. Privedlo ga je do idealiziranja ne le poljskega, temveč tudi ukrajinskega nacionalnega gibanja. Zahodni narodi so se mu zaradi zaverovanosti v svojo večvrednost in materialnost zdeli nagnjeni k moralnemu propadu, medtem ko so bili mladi narodi po njegovem znanilci nove Evrope in novega časa svobode in bratstva. Kot pokaže avtorica, so se Mazzinijevi ideali svobode, enakopravnosti, bratstva med narodi preko poljskih, ukrajinskih, rusinskih, beloruskih, čeških, slovaških konspirativnih mrež širili proti Vzhodu. Ključno vlogo so v njih prevzemali Poljaki, ki jim je Mazzini pripisoval odločilno vlogo v svojem zamišljanju panevropske demokratične Evrope. Privilegirani odnos med italijanskimi in poljskimi rodoljubi ni bil le pragmatične narave, niti ni bil posledica skupnega identificiranja s katolištvom. Nastal je v emigraciji med karbonarji in poljskimi pribežniki kot rezultat iskrenega revolucionarnega prijateljstva. Mlada Evropa je bila utelešenje tega sodelovanja in prepričanja, da se je vsak narod dolžan boriti za svobodo in pravičnost drugih narodov vsepovsod, kjer je bila suverenost teptana.

Anna Procyk se poglobi tudi v različno opredeljevanje vodilnih figur poljske diaspore do Mazzinijevih idej, ob tem pa tudi preveri moč karbonerska zgleda pri oblikovanju tajnih mrež v Krakovu, Lvovu, Kijevu, Odesi, Pragi in Brnu ter vzvode širjenja političnega nacionalizma, ki je bil v osnovi demokratičen in republikanski. Avtorica na osnovi bogatega dokumentarnega gradiva, ki poleg korespondenc in spominov vključuje tudi policijska zaslišanja in sodne spise, osvetli vodilne osebnosti konspirativnih mrež, ki so delovale na predvsem galicijskih tleh, so se pa širile tudi drugod znotraj avstrijske in ruske države. Ob tem poudari pomen, ki so ga pri širjenju revolucionarne literature imele ženske, pogosto iz vrst plemstva, ki so bile še posebej aktivne v poljskih konspirativnih mrežah. Med poljskimi in ukrajinskimi rodoljubi so bili še posebej aktivni študenti, mnogi med njimi so bili seminaristi, ki so širili humanistične ideale in idejo narodne prebuje. Idejo slovanskega bratstva so osnovali na principu enakosti in pravičnosti, kar je prispevalo k njihovi koreniti oddaljitvi od ruske ideje slovanstva, ki je podrazumevala vodilno vlogo carske Rusije. Še posebej so v knjigi zgodovinopisno pronicljiva poglavja posvečena revolucionarnemu povezovanju med mladimi Poljaki in Ukrajinci, delovanju Ciril Metodove bratovščine, ki je vzdrževala vezi med ukrajinsko politično organizacijo in mlado Evropo. Življenje bratovščine je bilo kratko zaradi

učinkovitega zatrtja carske policije, njen pomen pa je viden zlasti ob prehodu od kulturnih dejavnosti k političnim delovanju. S komparativnim in biografskim pristopom ameriška zgodovinarka prepričljivo osvetli revolucionarne osebnosti, kot so bile na primer Lesław Łukaszewicz, Szymon Konarski, Ignacy Kulczyński in Seweryn Goszczyński, ter bogato dokumentira politično delovanje tajnih republikanski skupin v vzhodni Evropi. Širjenje Mazzinijevih idej med južnimi Slovani ostaja zunaj njenega zgodovinskega soja, bi si pa zagotovo zaslužilo podobno poglobljeno in komparativno študijo.

Marta Verginella